

УДК 930.253(477)Тронько П. Т.

А. І. ШАПОВАЛ, Ю. В. БУЛГАКОВ*

**АРХІВ АКАДЕМІКА П. Т. ТРОНЬКА
В ІНСТИТУТІ АРХІВОЗНАВСТВА НБУВ:
ФОРМУВАННЯ ТА СКЛАД**

Подано загальний огляд документів особового архівного фонду видатного українського вченого-історика, академіка НАН України П. Т. Тронька, що зберігаються в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Ключові слова: П. Т. Тронько; архівний фонд; документ; НАН України; краєзнавство; культурна спадщина.

Академік П. Т. Тронько.

У рамках відзначення 100-річчя від дня народження українського історика, державного і громадського діяча, доктора історичних наук (1968), професора (1994), академіка НАН України (1978), заслуженого діяча науки і техніки України (1990), Героя України (2000) Петра Тимофійовича Тронька в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського створено особовий архівний фонд ученого, що дає цілісне та всебічне уявлення про життя, діяльність та наукову спадщину видатної особистості.

Метою статті є здійснення загального огляду документів, котрі зберігаються в особовому архіві П. Т. Тронька.

* *Шаповал Андрій Іванович* – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України.

Булгаков Юрій Володимирович – кандидат історичних наук, науковий співробітник Інституту архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України.

Документальна спадщина вченого сформувалася впродовж його довгого (96 років), цікавого, насиченого яскравими подіями і значними звершеннями життя.

Петро Тимофійович Тронько народився 12 липня 1915 р. у с. Заброди, тепер Богодухівського району Харківської області. Першим фахом, який обрав собі молодий Петро, був педагогічний. Він навчався на вчительських курсах у м. Богодухів, після закінчення яких працював учителем суспільствознавства й української літератури семирічної школи (1932–1934) та помічником директора училища механізаторських кадрів (1934–1935) у с. Кленове Богодухівського району. У 1935–1936 рр. працював у Лебедині помічником директора школи сільськогосподарського учнівства з виховної роботи, а у 1937 р. – заступником директора та директором дитячого будинку.

Ще до початку Другої світової війни Петро Тимофійович устиг отримати військову підготовку, у 1936–1937 рр. навчався у військовій школі морських льотчиків у м. Єйськ Краснодарського краю. Упродовж липня 1941 р. – жовтня 1943 р. він перебував у діючій армії у складі військ Південно-Західного, Сталінградського, Південного та 4-го Українського фронтів.

Після закінчення війни П. Т. Тронько отримав третю і, мабуть, вирішальну у своєму житті професію – історика. У 1948 р. він з відзнакою закінчив історичний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (далі КДУ) й у 1948–1951 рр. навчався в аспірантурі Академії суспільних наук у Москві. У 1951 р. йому присуджено науковий ступінь кандидата, згодом, у 1968 р., – доктора історичних наук.

Повернувшись до Києва у 1951 р., П. Т. Тронько очолив відділ науки і вузів Київського обкому КП(б)У, а впродовж 1952–1960 рр. працював секретарем Київського обкому партії. У 1960–1961 рр. вченого було призначено завідувачем відділу пропаганди та агітації ЦК Компартії України.

З березня 1978 р. П. Т. Тронько працював заступником Голови Ради Міністрів УРСР. Перебуваючи на цій посаді 17 років, він опікувався проблемами культури, освіти та охорони здоров'я. Відомий історик також був депутатом дев'яти скликань Верховної Ради УРСР, де займався правовими питаннями у галузі охорони історико-культурної та мовної спадщини.

Роботу у державних органах П. Т. Тронько вдало поєднував з науковою діяльністю. У 1978 р. йому присвоєно звання академіка АН УРСР за спеціальністю “історія СРСР”, упродовж 1978–1979 рр. він обіймав посаду віце-президента АН УРСР. З 1979 р. основним місцем роботи вченого став Інститут історії України НАН України, у якому він працював на посадах завідувача відділу історико-краєзнавчих дослі-

джен (1979–1988), радника при дирекції Інституту, керівника проблемної групи з розробки питань теорії і практики історичного краєзнавства (1988–1993), завідувача відділу регіональних проблем історії України (1993–2011). У 1992 р. Петро Тимофійович очолив Інститут української книги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

П. Т. Тронько проводив активну науково-організаційну та громадську діяльність, спрямовану на розвиток пам'яткоохоронної справи в Україні, очолював правління Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (далі – УТОПК) (1967–1988), Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини імені Олеса Гончара (1996–2011), був членом президії Українського фонду культури (з 1991), віце-президентом Ліги історичних міст України (з 1995), першим віце-президентом Української академії історичних наук (з 1999). У 1995–2001 рр. П. Т. Тронько очолював Комісію з питань відтворення видатних пам'яток історії та культури при Президентові України, а упродовж 1996–2000 рр. був позаштатним радником Президента України з питань історико-культурної спадщини. Петро Тимофійович стояв біля витоків та був активним провідником сучасного краєзнавчого руху в Україні, з 1990 р. очолював Всеукраїнську спілку краєзнавців.

Важко визначити масштабність видавничої діяльності П. Т. Тронька для розвитку вітчизняної історичної науки. Вчений ініціював і брав активну участь у підготовці та виданні багатотомної “Історії міст і сіл Української РСР”, за створення якої учений удостоєний державної премії СРСР у галузі науки і техніки (1976); очолював Головну редколегію багатотомної науково-документальної серії книг “Реабілітовані історією” (з 1992); був членом редколегії багатотомної “Історії Української РСР” (з 1978), заступником головного редактора “Історії Академії наук Української РСР” (1978 р.), членом Головної редакційної Ради багатотомної “Історії СРСР” (1979 р.), членом Головної редколегії “Зводу пам'яток історії та культури України” (1992) тощо.

Діяльність Петра Тимофійовича знайшла належне пошанування серед наукової спільноти та широкої громадськості в Україні і за кордоном. Його було обрано почесним членом Української академії архітектури та почесним академіком Міжнародної кадрової академії, почесним доктором і професором 12 вищих навчальних закладів України, почесним громадянином Харківської області, Богодухівського району Харківської області, міст Богодухів, Лебедин, Переяслав-Хмельницький, Канів, Харків, Київ і Кам'янець-Подільський.

Життя П. Т. Тронька обірвалось 12 вересня 2011 р. Похований на Байковому кладовищі.

В Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського сформовано особовий архівний фонд № 429 “Тронь-

ко Петро Тимофійович (12.07.1915–12.09.2011) – академік НАН України за спеціальністю “історія СРСР” (1978), віце-президент НАН України (1978–1979)”, до якого увійшли 904 справи за 1908–2013 рр., що склали шість описів фонду: 1. Наукові праці, робочі та ілюстративні матеріали (171 справа за 1932–2010 рр.). 2. Біографічні документи та документи про вченого (63 справи за 1930–2013 рр.). 3. Документи з діяльності (299 справ за 1938–2011 рр.). 4. Листування (96 справ за 1959–2009 рр.). 5. Фотодокументи (159 справ за 1908–2010 рр.). 6. Документи, зібрані вченим (116 справ за 1925–2012 рр.).

У фонді представлені документи, де зафіксовано основні віхи життєпису П. Т. Тронька: автобіографія, біографічні довідки, характеристики, довідки про наукову і громадську діяльність, диплом про закінчення історичного факультету КДУ, документи щодо захисту докторської дисертації, документи про присудження Державної премії СРСР у галузі науки і техніки за створення праці “Історія міст і сіл Української РСР”, документи про висунення і обрання вченого до складу дійсних членів АН УРСР за спеціальністю “історія СРСР”, нагородний лист на присвоєння П. Т. Троньку почесного звання “Заслужений діяч науки і техніки Української РСР”.

У фонді зберігаються спогади П. Т. Тронька про участь у роботі Народних Зборів Західної України у 1939 р., а також посвідчення та мандат депутата Народних Зборів Західної України, наказ про звільнення П. Т. Тронька з лав Червоної Армії у зв’язку з переведенням його на державну роботу (1943) і мандат делегата установчої конференції Всесвітньої федерації демократичної молоді у Лондоні (1945).

Значний масив складають документи про нагородження П. Т. Тронька державними нагородами та громадськими відзнаками, зокрема, орденом “Держави” з присвоєнням звання “Герой України” (2000), орденами “Князя Ярослава Мудрого” V ступеня (2005), “За заслуги” III ступеня (1995), “Богдана Хмельницького” III (1997) і II (1999) ступеня тощо, а також почесними грамотами і преміями. У фонді містяться указ Президента України про нагородження П. Т. Тронька Почесною відзнакою Президента України, наказ Міністерства освіти і науки України про нагородження вченого нагрудним знаком “Відмінник освіти України”, диплом Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам’яток історико-архітектурної спадщини імені Олесь Гончара, документи про нагородження П. Т. Тронька подякою міжнародного Клубу пошани визначних осіб, подяки від Українського Реріхівського товариства та інших організацій і установ. Відклалися документи про присвоєння П. Т. Троньку звання “Почесний громадянин міста Богодухова” та витяг із протоколу засідання вченої ради Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка про присвоєння П. Т. Троньку почесного звання професора інституту.

Серед біографічних документів уміщено інтерв'ю із П. Т. Троньком “Незламність” (“Молода гвардія”, 1969) та “Петро Тронько: назвати всіх поіменно”, що вийшло на шпальтах часопису “Український тиждень” у 2008 р., а також план-проспект до книги спогадів П. Т. Тронька “Від 1947 р. – до сьогодні”.

У фонді зберігаються вітальні адреси з нагоди ювілеїв П. Т. Тронька та документи щодо організації урочистостей, присвячених святкуванню 70-, 80-, 85-, 90-, 95-річчя від дня народження академіка, щодо висловлення співчуття у зв'язку зі смертю вченого та про увічнення його пам'яті.

Відомості про видатного історика репрезентують статті О. П. Реннта і О. Г. Сущенко, інтерв'ю, яке у 2013 р. надала часопису “Факти” його донька Л. П. Тронько, твір про П. Т. Тронька, підготовлений випускницею школи с. Кленове М. В. Сутуріною для творчого конкурсу “Наші славетні земляки”. У фонді відклалися документи щодо підготовки книги про фондоутворювача – “П. Т. Тронько – невтомний добротворець” та робочі матеріали до книги “З любов'ю до рідного краю (до 80-річчя академіка НАН України П. Т. Тронька)”, а також списки рецензій на книгу П. Т. Тронька “Подвиг твоїх батьків”, публікацій про вченого у газетах і журналах за 2000 р., список літератури до бібліографічного довідника праць історика та ін.

П. Т. Тронько є автором понад 600 наукових праць, у тому числі 17 монографій, що стосуються історії Другої світової війни та повенної відбудови, історичного краєзнавства, проблем охорони пам'яток історії та культури України. У фонді представлено п'ять монографій вченого (“Комсомольское подполье Советской Украины в борьбе против гитлеровских захватчиков в годы Великой Отечественной войны” (1956), “Подвиг твоїх батьків. З історії боротьби комсомольців і молоді Радянської України проти німецько-фашистських загарбників у період Великої вітчизняної війни 1941–1945 рр.” (видання українською мовою 1968 р. та російською мовою 1970 р.), “Летопись дружбы и братства (Из опыта создания “Истории городов и сел Украинской ССР в 26-ти томах на общественных началах)”” (1981), “Розповіді про безсмертний подвиг” (співавтор – О. Т. Губко, 1987), розділи, анотації та плани-проспекти до чотирнадцяти індивідуальних та колективних монографій П. Т. Тронька, чотири його брошури (“Сто тысяч авторов (Опыт создания “Истории городов и сел УССР” в 26 томах, на общественных началах)” (1976–1978), “Методические рекомендации для подготовки томов “Свода памятников истории и культуры народов СССР” по Украинской ССР” (співавтор – В. І. Тимофієнко, 1981), “Памятники боевого братства народов СССР на Украине” (співавтор – Г. І. Серебряков, 1988), “Краєзнавство у відродженні духовності та культури: досвід, проблеми, перспективи” (1994), нарис “Безсмертя юних” (1958),

два збірники нарисів (“Нариси з пам’яткознавства. В бронзі, граніті, у наших серцях” [1985] і “Спадщина віків (Нариси з пам’яткознавства)” (1985–1992), 35 статей як надрукованих у наукових журналах і періодичній пресі, так і неопублікованих (“Дослідження і збереження історичних міст і сіл, як один з напрямків розвитку краєзнавства” (1984), “Актуальные вопросы краеведения” (1986), “Дослідження і увічнення пам’ятних місць, пов’язаних з історією українського козацтва” (1991), “Роль краєзнавства у відродженні духовності, культури, багатовікових традицій українського народу” (1994) та ін.); 27 наукових доповідей, 6 тез доповідей, 3 праці за науковою редакцією П. Т. Тронька, а також зауваження, відгуки й рецензії П. Т. Тронька на праці інших учених та відгуки на дисертації М. О. Багмета, Г. В. Бондаренка, Т. І. Ківшар та Г. І. Ковальчук.

В особовому фонді П. Т. Тронька вміщено й робочі матеріали до його наукових праць – це виписки з архівних документів, списки літератури та робочі матеріали з наукових тем, розробкою яких займався вчений. Серед документів є ілюстративні матеріали до наукових праць П. Т. Тронька, зокрема негативи, фотознімки та діапозитиви до ґрунтовної неопублікованої праці про села України, знищені у роки Другої світової війни – “Відроджені з попелу” (1985), до інших праць історика про Другу світову війну, до каталога-довідника “Памятники истории и культуры Украинской ССР” (1987), редактором та співавтором якого він був, та ін.

В архівному фонді П. Т. Тронька широко представлені документи з діяльності вченого, що висвітлюють науково-організаційну, видавничу й редакційну, державну і громадську діяльність вченого, його роботу в галузі охорони і відтворення пам’яток культурної спадщини та з розвитку історичного краєзнавства.

Документи з науково-організаційної діяльності історика розкривають участь вченого у роботі вітчизняних наукових установ та міжнародних наукових комісій та комітетів. Так, до фонду увійшли документи про діяльність П. Т. Тронька як академіка та віце-президента НАН України, завідувача відділу регіональних проблем історії України Інституту історії України НАН України, директора Інституту української книги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та першого віце-президента Української академії історичних наук, про його роботу у різних комісіях, секціях і наукових радах АН УРСР і АН СРСР, а також участь у республіканських і всесоюзних наукових конференціях, конгресах, симпозіумах. У фонді знаходяться документи щодо ініціювання П. Т. Троньком створення Незалежного інституту краєзнавчих досліджень при Президії АН України та Всеукраїнській спілці краєзнавців, вміщено виступи вченого перед викладачами і студентами вищих навчальних закладів України та документи про його

роботу з аспірантами і докторантами (П. Т. Троньком підготовлено 20 кандидатів і 6 докторів наук).

Міжнародну науково-організаційну діяльність П. Т. Тронька презентують документи про діяльність науковця як члена, віце-президента (з 1979) і в. о. президента Міжнародного комітету славистів (1982–1983), його роботу як голови Оргкомітету з проведення IX Міжнародного з'їзду славистів у Києві у 1983 р., про діяльність П. Т. Тронька як співголови Комісії істориків СРСР–ЧССР (1979–1988) і участь ученого у наукових конференціях Комісії істориків СРСР і НДР та інших міжнародних наукових конференціях.

У фонді містяться документи, що відображають діяльність П. Т. Тронька з охорони і відтворення пам'яток культурної спадщини: про діяльність П. Т. Тронька як члена та голови правління УТОПШК за 1968–2005 рр., серед яких – документи про участь ученого у з'їздах, конференціях і пленумах правління УТОПШК та конференціях обласних організацій УТОПШК, його діяльність як голови Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини ім. О. Гончара та як голови Комісії з питань відтворення видатних пам'яток історії та культури при Президентові України.

У фонді зберігаються документи про діяльність П. Т. Тронька як члена наглядової ради Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, з відтворення Успенського собору та Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві, щодо розбудови Державного історико-культурного заповідника запорізького козацтва на о. Хортиця, про участь П. Т. Тронька у створенні та організації діяльності Музею народної архітектури та побуту України та Державного історико-архітектурного заповідника у м. Львів тощо.

У фонді широко представлені документи про діяльність П. Т. Тронька щодо збереження окремих пам'яток історії, культури та архітектури України, зокрема, у таких містах, як: Київ, Львів, Черкаси, Чернігів тощо – відклалися документи про діяльність науковця з охорони і відтворення пам'яток історії та культури м. Немирів (Вінницька обл.), про його участь у відтворенні пам'ятки “Невицький замок” на Закарпатті та ін.

Значна роль належить П. Т. Троньку й у розвитку історичного краєзнавства в Україні. У фонді містяться документи про діяльність науковця як голови правління Всеукраїнської спілки краєзнавців та члена Міжвідомчої координаційної ради з питань краєзнавства, про участь в організації та проведенні з'їздів Всеукраїнської спілки краєзнавців, Республіканських конференцій з історичного краєзнавства та I Всесоюзної наукової конференції з історичного краєзнавства у м. Полтава (1987).

У фонді вміщено документи про діяльність П. Т. Тронька з розробки нормативно-правових актів з підтримки краєзнавчого руху в Україні

та щодо забезпечення виконання заходів Програми розвитку краєзнавства до 2010 р. Також зберігаються документи про участь науковця у реалізації програми “Пам’ять втрачених сіл”, щодо підтримки ним програми створення у Києві Пантеону Пам’яті видатних діячів України та історико-географічних експедицій “Сто чудес України” та “Мікротопоніми України”.

У фонді є документи, що розкривають діяльність П. Т. Тронька, спрямовану на підтримку роботи районних (міських) організацій Всеукраїнської спілки краєзнавців, висвітлюють співпрацю вченого з різними краєзнавчими музеями України, Луганським регіональним науково-дослідним центром із проблем історії Донбасу та окремими краєзнавцями.

Тут представлені доповіді П. Т. Тронька про роль і завдання історико-краєзнавчих досліджень, його інтерв’ю з проблем історико-краєзнавчих досліджень в Україні. Також є документи про діяльність науковця щодо включення Всеукраїнської спілки краєзнавців до числа творчих спілок та надання їй статусу національної.

У фонді вміщено документи, що досить повно репрезентують видавничу та редакційну діяльність П. Т. Тронька. Зокрема, зберігаються документи про участь історика у підготовці та виданні “Історії міст і сіл Української РСР”, серед яких – документи про участь вченого у нарадах, присвячених підготовці багатотомного видання, про діяльність П. Т. Тронька як голови його Головної редколегії, щодо висунення цієї праці на здобуття Державної премії СРСР, документи щодо ініціювання ученим підготовки “Енциклопедії “Історії міст і сіл України” та ін.

Підготовку та видання багатотомної науково-документальної серії книг “Реабілітовані історією” висвітлюють документи про діяльність вченого як голови Головної редколегії цієї серії книг, про роботу П. Т. Тронька як члена редакційної колегії журналу “З архівів ВЧК–ГПУ–НКВД–КГБ”, про роботу науковця з редагування і підготовки томів різних областей науково-документальної серії книг “Реабілітовані історією”, про його участь у презентації видань, підготовлених у ході виконання державної програми з підготовки науково-документальної серії книг “Реабілітовані історією”.

Видавничу та редакційну діяльність П. Т. Тронька також репрезентують документи про роботу вченого над підготовкою Зводів пам’яток історії та культури України та народів СРСР, щодо видання і розповсюдження науково-публіцистичного збірника “Репресоване краєзнавство”, про участь вченого у підготовці ілюстрованого довідника-збірника “Історичні міста України”, збірки архівних документів про відносини уряду і громадських організацій України з українсько-канадською громадою, про його діяльність як члена Координаційної ради при Президії НАН України зі створення Національного атласу України та ін.

Документи з державної та громадської діяльності П. Т. Тронька у фонді репрезентують його роботу в органах державної влади, громадську діяльність, участь у міжнародних громадсько-культурних заходах, діяльність з підготовки та відзначення ювілеїв видатних діячів історії, науки і культури.

До першої групи увійшли документи про роботу П. Т. Тронька в ЛКСМУ як помічника начальника політвідділу 8-ї повітряної армії, депутата Верховної Ради УРСР та заступника голови Ради Міністрів УРСР.

Громадська діяльність П. Т. Тронька відображена у документах про його роботу як члена Ради організації ветеранів України, голови ради Міжнародної громадської організації “Харківське земляцтво”, голови Наглядової ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (далі – ХНУ), почесного громадянина м. Богодухів, про участь П. Т. Тронька у громадському та культурно-освітньому житті м. Кам’янець-Подільський, про співпрацю вченого з Всеукраїнською громадською організацією “Всеукраїнський інститут воєнної історії” тощо.

У фонді представлені документи про участь П. Т. Тронька у численних міжнародних громадсько-культурних заходах: як керівника делегації УРСР на XX сесії Генеральної Асамблеї ООН у м. Нью-Йорк (США), на Міжнародній виставці “ЕКСПО – 67” у Канаді, під час проведення “Тижня Української РСР” на ВДНГ СРСР у Москві, про роботу з організації та проведення днів української літератури і мистецтва в Естонії, Білорусії, Казахстані, Туркменії, Росії, Чехословаччині, а також з організації та проведення днів білоруської, польської, чехословацької культури в Україні.

Окрему групу у фонді складають документи про діяльність П. Т. Тронька з підготовки та відзначення ювілеїв Г. С. Сковороди, Д. І. Яворницького, М. В. Лисенка, Б. Д. Грекова та інших видатних діячів науки і культури.

Епістолярну спадщину видатного історика у фонді складають 96 справ за 1959–2009 рр. загальною кількістю 216 документів. Тематика листування перекликається з основними напрямками діяльності П. Т. Тронька як науковця та громадсько-політичного діяча. У листах обговорюються актуальні питання історії України у Другій світовій війні, охорони і відтворення пам’яток культурної спадщини України, розвитку історичного краєзнавства, славістики тощо.

Серед адресатів П. Т. Тронька – відомі вчені, громадські та політичні діячі: президент АН СРСР А. П. Александров, почесний директор Інституту проблем міцності АН УРСР Г. С. Писаренко, директор Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка АН України, державний радник України з питань гуманітарної політики М. Г. Жулинський, го-

лова Адміністрації Президента України В. М. Литвин, державні діячі Л. І. Брежнев, В. В. Щербицький, В. А. Івашко, М. А. Славов, співробітники болгарського Національного військово-історичного музею М. Калонкін і Ж. Г. Стойнова та ін.

Серед кореспондентів П. Т. Тронька – видатні вчені, зокрема президент АН УРСР Б. Є. Патон, віце-президент АН УРСР В. І. Трефілов, академік-секретар Відділення історії АН СРСР, голова Національного комітету істориків СРСР В. М. Хвостов, голова Археографічної комісії РАН та Спільки краєзнавців Росії С. О. Шмідт; провідні працівники вищої школи України: директор наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка В. С. Прокопчук, декан історичного факультету Херсонського державного університету Є. Г. Сінкевич, завідувач кафедри філософії і політології Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди І. П. Стогній, професори І. В. Кічий, А. М. Подолинний та ін.; іноземні вчені Р. Х. Амінова та М. І. Мольнар.

У фонді представлено листи до П. Т. Тронька відомих діячів мистецтв: М. І. Головащенко, М. Ф. Гораніної, М. В. Іванюка, А. А. Карнабеда, О. О. Силина, Ф. М. Соґояна; політичних діячів: міністра закордонних справ України А. М. Зленка, голови Служби безпеки України В. О. Наливайченка; очільників громадських організацій: М. О. Коржа, Ф. П. Лещенка, Б. М. Сахна, А. Л. Сокульського, В. М. Халецького; провідних представників краєзнавчого та пам'яткоохоронного руху: А. К. Багінського, Т. М. Безрукової, В. Білокура, С. Борейчука, О. І. Бренчука, П. Є. Гайворонського, Л. П. Гребенюка, О. Заводного, С. М. Кириченка, М. П. Киценка та його вдови П. Киценко, Р. В. Коченевської, Т. М. Курінної, В. Матвієнко, С. Гудемчук, М. Коваль, І. З. Онищенко, В. Г. Пархоменка, В. І. Подова, В. І. Пономаренка, В. М. Пугла, С. Д. Рев'якіна, М. М. Рябченка, В. П. Скороика, Ф. П. Спиридонова, І. А. Стасюка.

Тут є листи до П. Т. Тронька родичів відомих осіб: Н. Алексєєвої – родички академіка АН СРСР, голови Радянського комітету славістів при АН СРСР М. П. Алексєєва, М. Георгієвої – вдови видатного болгарського вченого-мовознавця, академіка БАН В. І. Георгієва, Є. М. Кирпонос – дочки героя Радянського Союзу, генерал-полковника, командувача Південно-Західного фронту М. П. Кирпоноса, В. І. Сосніна – брата Героя Радянського Союзу Н. І. Сосніної.

Значний інтерес представляють численні фотодокументи, що в особовому архівному фонді П. Т. Тронька поділяються на: 1) фотодокументи вченого; 2) фотодокументи його родичів; 3) фотодокументи, зібрані фондоутворювачем.

До першої групи фотодокументів увійшли світлини, на яких зображено П. Т. Тронька у довоєнний період, зокрема, учнем третьої семи-

річної трудової школи імені Б. Д. Грінченка у м. Богодухів, під час роботи в семирічній школі у с. Кленове Богодухівського району, Лебединській школі сільськогосподарського учнівства й Лебединському дитячому будинку та під час навчання у школі морських льотчиків у м. Єйськ Краснодарського краю. На фотознімках зафіксовані перші кроки громадської діяльності П. Т. Тронька, як депутата Кленівської сільської ради, на комсомольській роботі у м. Лебедин і Західній Україні.

У фонді зберігаються фотографії П. Т. Тронька воєнних років, на яких його зображено під час перебування у діючій армії на Південно-Західному, Сталінградському, Південному та 4-му Українському фронтах у 1941–1943 рр. Фотодокументи висвітлюють діяльність П. Т. Тронька як одного з лідерів комсомольського руху на Україні під час Другої світової війни та у перші повоєнні роки: діяча зображено під час роботи молодіжних форумів у Києві та Москві, на установчій конференції Всесвітньої федерації демократичної молоді у Лондоні, під час його поїздки у складі комсомольської делегації СРСР до Болгарії, під час зустрічей з Героями Радянського Союзу та югославською молоддю тощо. Тут є фотографії, на яких зафіксовано П. Т. Тронька під час навчання у КДУ та в Академії суспільних наук у Москві.

Фотодокументи відображають державницьку діяльність П. Т. Тронька. Так, на фотознімках зображено діяча на різних офіційних і урочистих заходах, під час роботи Верховної Ради УРСР, зустрічей із трудовими колективами різних підприємств і установ, під час візиту до Києва М. С. Хрущова у 1959 р. та зустрічей з іноземними делегаціями, перебування у складі українських урядових делегацій на Днях науки України та Днях УРСР на ВДНГ у Москві, на XX сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку, під час проведення Днів літератури і мистецтва УРСР у Чехословаччині, перебування на Днях літератури і мистецтв УРСР в Естонії, у колі українських громадсько-культурними діячів під час проведення Днів білоруської культури в УРСР, відвідування Німеччини і Канади тощо.

На світлинах зафіксовано П. Т. Тронька у колі державних і громадських діячів, у тому числі М. С. Хрущова, П. Ю. Шелеста, В. В. Щербицького, І. С. Грушецького, О. П. Ляшка, В. С. Шевченко, О. Дубчека, Г. А. Алієва та ін., разом із двічі Героями Радянського Союзу С. А. Ковпаком і О. Ф. Федоровим, під час зустрічей із льотчиками-космонавтами Г. Т. Береговим і П. Р. Поповичем тощо. У фонді є фотографії, на яких голова Президії Верховної Ради УРСР Д. С. Коротченко вручає П. Т. Троньку орден Трудового Червоного Прапора.

Фотодокументи широко репрезентують науково-організаційну та громадсько-культурну діяльність П. Т. Тронька. Зокрема, у фонді містяться світлини, на яких П. Т. Тронько разом з доктором філологічних

наук, професором Ю. С. Степановим, академіком АН СРСР М. П. Алексєєвим, академіком АН УРСР І. К. Білодідом на засіданні Організаційного комітету з підготовки ІХ Міжнародного з'їзду славістів у Києві, під час засідань на наукових конференціях, з'їздах і конгресах, у тому числі під час виступу на Всесоюзній науковій конференції "Про досвід написання історії міст і сіл в СРСР", під час роботи ІХ Міжнародного конгресу геронтологів у Києві, у президії ІХ Всеукраїнської конференції з історичного краєзнавства у м. Дніпропетровськ, на історико-краєзнавчій конференції у м. Новгород-Сіверський тощо. Серед документів зберігається малюнок художника П. Лошака, який зобразив П. Т. Тронька під час засідання Бюро Президії НАН України.

У фонді представлені фотознімки, на яких П. Т. Тронька зображено під час спілкування з Президентом АН УРСР, академіком АН УРСР і АН СРСР О. В. Палладіним, у колі академіків АН УРСР В. М. Глушкова, Ф. Д. Овчаренка, А. Д. Скаби, В. І. Шинкарука, А. Ф. Прихотько, чл.-кор. АН УРСР Г. С. Писаренка, разом з академіками НАН України Л. О. Губерським і П. П. Толочком, а також з академіками АН СРСР М. П. Алексєєвим, О. Ф. Беловим, П. М. Поспеловим, Б. О. Рибаківим і академіком АМН СРСР Д. Ф. Чеботарьовим. Низка фотодокументів висвітлює співпрацю П. Т. Тронька із вченими Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (далі – ХНУ), на яких він разом з ректорами університету В. А. Свичем і В. С. Багіровим, деканом історичного факультету ХНУ С. І. Пороховим, професорами В. В. Александровим, Ю. В. Холіним та ін.

Відклялися фотодокументи, на яких П. Т. Тронько у колі співробітників відділу регіональних проблем історії України Інституту історії України НАН України, серед членів УТОПІК, з головою Львівської обласної організації УТОПІК І. А. Кудіним на конференції Львівської обласної організації УТОПІК.

На фотознімках зафіксовано видатного історика під час відкриття музею-садиби І. П. Котляревського у Полтаві, пам'ятника командирів Путивльського партизанського загону, згодом 1-ї Української дивізії, генералу-майору С. А. Ковпаку, пам'ятника Лесі Українці та пам'ятки оборонної архітектури Київської Русі "Золоті ворота" у Києві, на урочистих заходах, присвячених відкриттю Республіканського будинку кіно у Києві, а також на урочистих заходах з нагоди 250-річчя від дня народження Г. С. Сковороди.

На світлинах, що зберігаються у фонді, зображено П. Т. Тронька під час зустрічей із скульпторами, народним художником СРСР, академіком і віце-президентом АН СРСР Є. В. Вучетичем і народним художником УРСР Г. Н. Кальченко, відомим українським істориком і культурологом М. І. Сікорським, письменниками і громадськими діячами Ю. О. Збанацьким, О. Т. Гончаром і П. І. Кравчуком, поета-

ми В. Я. Бровченком, В. Р. Коломійцем і П. І. Вольвачем, акторами Г. Г. Яблонською та Б. П. Чирковим, співаками, народними артистами України Д. М. Гнатюком і С. М. Ротару.

Серед документів є світлини, на яких зафіксовано П. Т. Тронька під час відвідувань Державного музею народної архітектури та побуту України у Пирогово, хати-музею українського письменника і кінорежисера О. П. Довженка у Сосниці, літературно-меморіального музею Т. Г. Шевченка у с. Шевченкове, меморіальних комплексів на честь воїнів Другої світової війни на Донбасі, у тому числі Савур-могили, під час перебування у містах Батурин і Переяслав-Хмельницький, Корсунь-Шевченківському державному історико-культурному заповіднику, у дендрологічному заповіднику “Тростянець” тощо.

У фонді зберігаються фотодокументи, на яких зображено П. Т. Тронька під час святкування його 90-річчя, у колі рідних і друзів, зокрема, з матір'ю Є. О. Тронько, дружиною В. І. Тронько, донькою Л. П. Тронько, братом Д. Т. Троньком, сестрою Г. Т. Тронько, а також під час відпочинку у Криму, на Кавказі, у Пущі-Водиці, на дачі у Конча-Заспі, під час полювання та під час прийому гостей у власній оселі.

Окремо виділено фотодокументи родичів П. Т. Тронька, на яких зображено його дідусів і бабусь – Федора Микитовича і Марію Іванівну Троньків та Олексія Кузьмича і Горпину Фадеївну Ляшенків, матір Євдокію Олексіївну, дружину Валентину Іванівну, доньку Ларису Петрівну, брата Дмитра Тимофійовича Троньків у колі рідних і друзів.

До особового фонду Д. Т. Тронька увійшли фотодокументи, зібрані ним упродовж 1937–2001 рр. Значну їх частину складають фотознімки фронтових командирів і товаришів П. Т. Тронька, серед яких командир 8-ї повітряної армії, двічі Герой Радянського Союзу Т. Т. Хрюкін, командир 9-го гвардійського авіаційного полку винищувачів, Герой Радянського Союзу Л. Л. Шестаков, начальник штабу 9-го гвардійського авіаційного полку винищувачів В. С. Нікітін, льотчик-винищувач, Герой Радянського Союзу Л. В. Литвак та ін. Серед фотодокументів на воєнну тематику виділимо світлини, на яких зображено М. С. Хрушова і Г. К. Жукова під час зустрічей з киянами у день визволення Києва від німецьких окупантів. На інших фотознімках розділу зображено друзів та знайомих П. Т. Тронька, у тому числі родину Гуськових, у яких під час евакуації мешкала сім'я Троньків. Тут є фотоальбом, що містить світлини садиби “Качанівка” та фотографії із зображенням археологічних досліджень на території Київського державного історичного музею

Останній опис фонду склали документи, зібрані вченим упродовж 1925–2012 рр., котрі поділяємо на: 1) наукові праці та літературні твори діячів науки і культури; 2) дарчі написи різних осіб П. Т. Троньку; 3) документи різних осіб, зібрані П. Т. Троньком; 4) документи про діяльність різних товариств, установ та організацій; 5) історичні документи та колекції документів.

Так, серед наукових праць та літературних творів, зібраних П. Т. Троньком, у фонді вміщено наукові та публіцистичні праці видатних учених, академіків АН СРСР Д. С. Лихачова та Б. А. Рибаківа, академіка АН УРСР Ю. Ю. Кондуфора, члена-кореспондента Української академії історичних наук В. С. Прокопчука, докторів наук Н. Т. Костюк, І. Д. Назаренка, В. М. Нем'ятого, В. П. Самойловича, Ф. Г. Турченка, відомого громадського діяча, поета Б. І. Олійника, заслуженого архітектора України О. О. Силина та ін. Окрім цього, є підготовлені колективами авторів посібник для народних університетів “Бесценные сокровища народа” та короткий довідник “Незаконні партійні органи і партизанські формування України в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1944”, кандидатська дисертація Л. М. Даценко й докторська дисертація Л. Д. Федорової, літературні твори З. П. Двоскіна, І. В. Валька, В. О. Речмедіна та заслуженого артиста УРСР, співака П. С. Колесника. Тут представлено документи з історії видання праць “Регіональний історико-етнографічний атлас України, Білорусії та Молдавії”, “Завидна судба” (про історію Черкаського машинобудівного заводу імені Г. І. Петровського) та ін. В окремі справи виділено біо-бібліографічні показники праць академіка ВУАН М. С. Грушевського, академіка АН УРСР Д. І. Яворницького, професорів В. І. Стрельського та Дж. Сіммонса, праці з теми “Сталінградська битва”, статті з проблем краєзнавства, автореферати дисертацій та літературні твори різних осіб.

У фонді є дарчі написи П. Т. Троньку на сторінках книг, брошур та статей від заступника головного редактора Українського історичного журналу М. В. Ковалю, наукового співробітника Кіровоградського краєзнавчого музею П. М. Кизименка, завідувача групи давньоруської літератури Інституту світової літератури імені О. М. Горького АН СРСР А. М. Робінсона, зарубіжних учених – професорів М. Д. Бечварова та З. Кумпфа, відомого журналіста І. А. Білоконя, поета М. Самка, сім'ї Героя Радянського Союзу, генерал-полковника, командувача Південно-Західного фронту М. П. Кирпоноса.

В особовому фонді П. Т. Тронька відклалися окремі особові документи та листування видатних учених: академіків НАН України М. Г. Жулинського, В. А. Смоля, П. П. Толочка, члена-кореспондента АН УРСР П. С. Соханя, академіка Української академії аграрних наук Ф. Т. Моргуна, дійсного члена Української вільної академії наук Т. Геврика; військових та громадсько-політичних діячів: двічі Героя Радянського Союзу, генерал-майора С. А. Ковпака, Героя Радянського Союзу, гвардії старшого лейтенанта В. Ю. Бондаренка, академіка АН СРСР, Героя Соціалістичної Праці письменника О. Є. Корнійчука, поета Б. І. Олійника, Голови Верховної Ради України О. М. Ткаченка, прем'єр-міністра України В. А. Ющенка; онуки народного художника УРСР Г. П. Світлицького А. М. Прокопчук, а також розміщено

документи родичів П. Т. Тронька – дружини В. І. Тронько та доньки Л. П. Тронько.

У документах про діяльність різних товариств, установ та організацій, зібраних П. Т. Троньком упродовж 1925–2010 рр., відображена діяльність вітчизняних наукових і культурних інституцій (УТОПШК, Всеукраїнської спілки краєзнавців тощо), висвітлюються їх робота щодо реалізації актуальних науково-просвітницьких програм та заходів. Зокрема, в архівному фонді зберігаються документи про розгортання краєзнавчого руху в Україні, про діяльність таких осередків Всеукраїнської спілки краєзнавців як Сумське обласне історико-краєзнавче товариство “Спадщина” та Дунаєвецька районна організація Всеукраїнської спілки краєзнавців.

У фонді представлено документи про організацію пам’яткоохоронної справи в Україні та Росії, діяльність УТОПШК, охорону та реконструкцію пам’яток історії та архітектури України (Межигірського монастиря, Хрестовоздвиженського монастиря у м. Полтава та ін.), боротьбу громадськості проти будівництва Ташлицької ГАЕС у Миколаївській області; про створення музеїв просто неба та історико-культурних заповідників, зокрема Музею народної архітектури та побуту України, Музею з макетами шедеврів української архітектури, а також різних меморіальних музеїв.

До фонду увійшли документи про реалізацію державних програм з дослідження та увічнення пам’яті про визначні події в історії України, зокрема, увічнення подій Другої світової війни та організацію дослідження підпільно-партизанського руху в Україні, проведення у Донецькій області пошукової операції “Згадати всіх поіменно”, вшанування пам’яті бойового шляху 18-ї армії, відзначення 40-річчя закінчення Другої світової війни в Європі, про діяльність Українського комітету ветеранів, вшанування пам’яті жертв голодомору 1932–1933 рр. та політичних репресій 1937–1938 рр. в Україні, створення Комісії при Президенті Російської Федерації з реабілітації жертв політичних репресій, діяльність Міжнародного клубу пошани визначних людей. Окремі документи представляють реалізацію державної програми зі спорудження та підтримання у належному стані пам’ятників в Україні.

У фонді є документи про організацію та проведення ІХ Міжнародного з’їзду славістів у Києві, відзначення 200-річчя від дня заснування ХНУ та інших важливих науково-організаційних заходів, зберігаються документи з історії Київського театру імені Івана Франка, а також історії різних областей, міст, сіл, підприємств та організацій України.

До фонду вміщено зібрані П. Т. Троньком історичні документи та колекції документів, що висвітлюють окремі сторінки історії розвитку гуманітарних наук в Україні, створення та функціонування ГУЛАГу, події Другої світової війни, відклалися довідки про джерела з історії

та культури України, а також поштові листівки, зібрані вченим під час наукових відряджень до ЧССР, Канади, США та НДР.

Таким чином, особовий архівний фонд академіка НАН України П. Т. Тронька, який сформовано в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, має значну наукову цінність і потребує глибокого та всебічного дослідження. У ньому відклався значний масив документів, що дає змогу досить повно висвітлити життєвий і творчий шлях видатного українського вченого, державного та громадського діяча, розкрити його багатогранну діяльність та визначити роль П. Т. Тронька в історії України, розвитку національної науки і культури. Особовий архівний фонд П. Т. Тронька також є джерельною базою дослідження діяльності численних вітчизняних наукових, державних і громадських установ та організацій, у яких працював або з котрими співпрацював учений.

The article provides a review of personal archival fond of P.T. Tronko, the outstanding Ukrainian scientist-historian, the academician of Academy of Sciences of Ukraine, stored at the Archival Institute of Vernadskyi National Library of Ukraine.

Key words: P. T. Tronko; the archival fond; the document; the Academy of Sciences of Ukraine; the local history; the cultural heritage.